

geheimzinnige, ook maar een en.
dingen, die de
namelijk in de
an het leven
leven zelf
arin het kost-
ligt, en dat
outer formeel

et de mensch
apparaat van
gen, dat even-
als van zijn

de weten-
e wetenschap
even zelf door
denken te
mag en kan
en heeft al-
van het wijs-
an dit denken
le, leven zelf
uitgangspunt,
teerte.

leven in zich
dige, die ver-
als een huis-
pot, doet, om
e maken. Hij
zijn verstand
zuiver weten-

er opzicht) te

het leven, hij
doop van het
eren aan het

de Génestel
dit denken,
laatste woord

de wijs be-

op zichzelf

evensfilosofen
emand minder
tel leven.

pogingen om
e verklaren.
g der tragedie
art gegrepen.

Bemühen.

de „nieuwe
Nietzsche met
d der wijsbe-

de twee be-
at het leven
vita), — en
d er bij onder
het laatste
de wereld be-
ddelijk leven.

s handelingen
gevaar, dwingt
kels, tot rust

wijdering van
r in de volle
rs. Een kleine
e hand terug-
kan een diepe
gewonde kan
enovergestelde
veel heviger
iteit met het
len dit onder-

n zeker waar-
neen, door het
ijk zieleven,
meer bepaald
ndigheden, zoo
ij den mensch

terugtrekken,
len, ziet men
iels van pijn.

nadeeliger zijn
men de pijn-
ing van een
meer op, en
ikt bij dieren
eten en lagere
en dit blijft
bij hogere

kan men in de rei van de genoemde wegbaners noemen.

En boven dezen rijst de geest van den machtigen Schopenhauer, wiens pessimisme weliswaar in de nieuwere filosofie is losgelaten, maar wiens beginselstelling: de wereld als wil tot leven, den stoot gegeven heeft tot het alomopduikend vitalisme (het erkennen van een onverklaarbare levenskracht in de natuur).

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Willem Levinus Penning. †

Weer is de vorige week door het land gegaan de doodsmare van een der bekende figuren op het terrein der letterkunde.

Na Ary Prins, Couperus, Netscher, Emants, anderen al, die in het vorige jaar stierven, is thans de oudste van allen, de sympathieke dichter W. L. Penning overleden. „oud en der dagen zat“.

Drie en tachtig jaar is hij geworden en van die vele, lange jaren heeft hij er 40 doorgebracht in het nachtelijk donker van den blinde, in de pijnlijke werkloosheid van hem, die niet meer werken kan.

Hij, de natuur-enthousiast, dien elke nieuwe lente in verrukking bracht, omdat hij boven alles liefhad de bruidswedde van bloesems, de blijde, frische kleur van 't jonge groen, de fijn-zachte tinten, getooverd door de lentezon, hij heeft 40 lange jaren geleefd in de kleurloze effenheid van den duren den nacht!

Somber heeft hem dat dikwijls gemaakt, stil, vereenzaamd, vooral nadat z'n trouwe echtgenoot, die tien jaren lang z'n onvermoeide steun was, die voor hem las en schreef, in 1893 door ziekte zelf hulpbehoevende was geworden. Wel hebben z'n vrienden, die vele waren, getracht z'n eenzaamheid te verlichten, getracht ook hem te troosten, zooals Verwey, die het bekende:

„Doof stil Uw oogen, vriend: het schijnsel van uw oogen

Schijnt binnen in“.....

hem toesprak, maar ze vermochten toch niet z'n zwarte zorg weg te nemen, die bij het ouder worden klom. Wel hebben ze hem dikwijls z'n donkerheid verlicht en vooral Verwey's vriendschap heeft veel voor hem betekend. Deze was het ook, die (met J. van Krimpen) in 1920 ter gelegenheid van Penning's 80en verjaardag, het feestgeschenk hem bereidde, dat hem zoo heeft verkwikt en verwarmd, den bundel „Levensavond“ (verzamelde gedichten van hem zelf). Maar het groote gemis is hij blijven voelen, het gemis van z'n oogen, sterker met name in de laatste jaren.

Onuitsprekelijk moeilijk is z'n leven geweest, moeilijk vooral omdat het zienlijke zoo groote aantrekkingskracht voor hem had — en toch staat z'n beeld voor ons als van een vriendelijk, gulhartig man, die z'n zware kruis gemoedigd droeg. Zijn het niet z'n eigen woorden:

„die eenmaal zag, wordt nooit geheel gebind,
tenzij zijn hart en heugenis zich sloten.“

Hem bleef het leven interesseeren, maar 't was het leven, dat z'n herinnering zag. En van dat leven uit 't verleden, heeft hij de rijke momenten bewaard in z'n kunst.

Willem Levinus Penning behoorde tot het oudere dichtersgeslacht. Hij had nog iets van de veertigers, van Beets, vooral van Staring en Potgieter. In 't bijzonder naar de beide laatsten ging z'n vereering uit.

dieren komt dit voor, zooals de door de slang aangevalen vogel ons toont.

Het invoelen in de gevoelens en zelfs de pijnuitingen der insecten is zeker moeilijk, maar het is toch niet onwaarschijnlijk, dat ook een kaver of vlinder pijn gevoelt als men het dier prikt of snijdt. Ons medegevoel waar- schuw dan ook tegen het opprikken van levende insecten, het kwellen van vliegen of meikevers enz.

Maar ziet; daar zit een hongerige wesp honing te drinken met volle teugen. Men kan het dier het achter- lijf afknippen, zoo, dat als hij het paard van Münch- hausen, de gedronken vloeistof er achter weer uitloopt en het dier toont geen pijnuiting, onderbroekt zelfs zijn voedselopname niet. Men zou bijna van „praeco- occupatie“ spreken. Dit is echter zeker: de algemeene toestand van het overige gevoelsleven is van den groot- sten invloed op de intensiteit van de pijn bij eenzelfde verwonding.

De hond, die gilt en krimpt bij een geringen slag in boosheid gegeven, kan men „vriendschappelijk“ op den rug slaan, geleidelijk steeds harder, zelfs zoo hard men kan. Het paard kan men aders laten, terwijl een knecht het dier kalm bij het tuig vasthoudt en toe- spreekt, zonder dat het dier eenige pijnuiting geeft. Maar een op een toestel vastgebonden paard reageert op de geringste prik of snede met hevige pijnuitingen. Bij operaties op dieren is een geluidloze omgeving van de grootste betekenis, terwijl bij luide geruischen, vooral kloppen, rinkelzen enz. de pijnuitingen ineens kunnen optreden.

Maar hoe het ook zij, bij de vivisectie moet men het dier pijn doen. En ook leed bezorgen. Alle vrijheids- berooving, alle ziekte is ook voor het dier leed. En

In z'n poëzie was ook nog veel, dat onderwetsch is, met name in z'n eerste werk, zooals Kloos heeft aangetoond in „Nieuwere Literatuurgeschiedenis“¹⁾ of Scharren in „Roeping der kunst“²⁾.

Maar aan den anderen kant kenmerkte hem, wat specifiek tachtigers-kenmerk is: het klankrijke, het impressionistische, het zuivere. Daarom is hij ook een voorganger van tachtig geweest, met Emants en Winkler Prins een wegbereider; daarom is hij door de eerste tachtigers ook altijd als een der hunnen beschouwd en gewaardeerd als een echt dichter, een die wist wat poëzie was. En, omgekeerd, daarom heeft hij ook aanstonds ge- negenheid gevoeld voor Kloos, Verwey, Helène Swarth.

In Penning waren het oude en het nieuwe ver- eenigd in hun essentie; hij sprak waardeerd tegelijk over Beets en over Kloos, hij voelde zich evenzeer verwant aan Potgieter als aan Verwey. Dat gaf dezen oudste onder de dichters van dezen tijd het geheel eenige: dichter van dezen tijd, die het nieuwe kende, ofschoon zijn wereld de oude was, die nieuwe levenssappen trok uit liet latere, maar geworteld bleef in het oude. Dat gaf ook aan z'n werk dat rustige, vertrouwelijke, intieme, dat „Benjamins vertellingen“ of „Sint- Janslot“ het bekoorlijke geeft. De snelle evoluties der laatste jaren hadden er geen vat op, en de waardevolle stijging van den eersten tachtigers- tijd had het-mee opgevoerd. Zoo stond het en bleef het op de hoogte van 't beste tachtigerswerk, en zoo geeft, naar het woord van Scharren, „zijn kunst met de deugd van de voorgaanden, de deugd van de vóór-voorgaanden tot een dubbel bezit aan den jongsten tijd“, zoo kan ze worden, wat Scharren hoopt, dat ze worden zal, „de schakel tusschen nieuwer en nieuwst“.

Heel omvangrijk is Penning's dichterlijke arbeid niet. 't Zijn een zevental bundels, de laatste, „Levensavond“, meegerekend.

Neen, omvangrijk is het werk niet, maar ver- geet niet, dat Penning een hulpbehoevende blinde is geweest in de beste jaren van z'n leven, een die meer denken kon dan doen!

Maar dat denken heeft dan ook z'n poëzie ge- vormd tot iets zoo eigens, dat ze geworden is van een wondere intimiteit.

't Is het verleden, dat leeft in z'n bundels, het verleden van z'n jeugd, gebonden aan de omgeving, waarin hij opgegroeid is, het ouderlijk huis te Schie- dam. Hij zegt het zelf:

„Mijn klok bleef stilstaan, midden op den dag;
Van mijn kalender scheurde ik sinds geen blaaren:
Mijn wereld is de wereld van voor jaren —
Als voor een moeder vraag 'k voor haar ontzag.“

Inderdaad „die wereld van voor jaren“ is het, waarvan hij vertelt in „Sint-Janslot“, in „Tom's Dagboek“, in den meest bekenden bundel „Ben- jamins vertellingen“. En dan is het altijd juist vertellen, wat hij doet: vertellen van de oude gracht, waar de groentenschuitjes meerden in laten avond, („zomeravond“) van de avonden, als z'n vader voorlas uit Conscience en 't einde „te vroeg naar elks behagen“ klomk als „de klok (had) twee geslagen“ („Herinnering“). We zien het alles ge- beuren, omdat de verteller zelf het zag, door niets van het omringende afgeleid van z'n terugleven in het verleden. Vooral in „Benjamins vertellingen“ is dat oude gebeuren levendig, als zieke grootmoeder den koning wil zien, die in de stad komt en ze zich naar 't raam dragen laat:

¹⁾ Nieuwere Literatuurgeschiedenis, dl. II, p. 20 vlg.

²⁾ Krachten der Toekomst, I „Dichters van drie geslachten“, p. 83—103.

dit laat zich bij dierproeven niet vermijden. Niettegen- staande ook in de dierenwereld, zooals wij zagen, een techniek bestaat om pijn te verminderen zooals stil liggen, inkrimping van het bewustzijn, invloed van andere gewaarwordingen en omstandigheden, de vivisectie is een bezigheid waarbij men het dier pijn doet. Uit dit feit wordt het probleem geboren. In de eerste plaats willen wij kort de vraag bespreken of daarom de proef- nemingen op levende dieren wreed zijn te noemen.

Ten onrechte spreekt men ook bij de vivisectie van het „kwellen“ van dieren. Kwelen is een pijn doen met een daarbij optredend lustgevoel. Dit gevoel is uiterst verwikkeld en men treft daar zoowel elementen aan, die zondige uitingen zijn van het gevoel van macht als ook van ressentiment en van een objecti- veering en demonstratie van pessimisme en levens- verachting. Kwelen is wreed.

Het is duidelijk, dat deze gevoelens niet bij iemand behoeven te heerschen. Wie dit overdenkt zal genoeigd zijn hier iets aan toe te voegen, n.l. „pijn“ moet doen. Juist dan wanneer de objectieve grond voor het pijnigen in een „moeten“ schuilt, is het aanwezig zijn van den bovengenoemden „gevoelsgrond“ uit te sluiten. Daarom, dat de arts en de verpleegster geen menschenkwellers kunnen zijn, wanneer zij pijn „moeten“ doen, de slager en de vivisector geen dierenbeulen kunnen zijn als zij „moeten“ doden of leed berokkenen.

Dit geldt natuurlijk alleen als er een „moeten“ als grond voor de handeling wordt doorleefd, daar vaak het „moeten“ alleen als intellectueel aangevoerde reden wordt gedacht bij handelingen, die ten slotte door geheel andere, vaak halfbewuste gevoelsgronden worden ge- dragen. Zoo is het bekend, dat er in de beroepskenne

„Maar kijk, grootmoe wordt beter voor één dag,
Omdat de Koning in stad komt....

— Vlag

En wimpel, de onze ook! waaien dat ze klappen;
Groen slingert overal; als prinszen stappen
De dienders met hun splinternieuwe steek
Door 't joelend volk....
Aan 't raam weer, kalm, maar bleek,
Zit grootje, in kussens, breedend toe te kijken....

of, als Grootje is gestorven en alles in huis voor
het kind zoo vreemd-stil en donker is:

„Nu waren we in Egypte, en aan Plaaq Negen
Daar grootje van verteld had; allerwegen
In huis was duisternis drie dagen lang;
En waar nog licht viel in portaal en gang,
Was 't spelen schande....

Da vierden morgen sluip ik door een vaat,
Waar 't vroeger jutteleren had verrast,
Een kleine, mij verboden kamer binnen:
Het riekt er naar versch eikehout, versch linnen;
Het ziet er grillig vreemd-aantrekkelijk uit....

Grootmoeder ligt daar, in haar doodkist, en het
kind ziet met vreemd en vragend oog den dood,
„op de toonen staand“ bij „t vreemde bed“. En
dan gaat hij praten tegen grootje, eerst huiverend,
omdat haar handen zoo slap en haar wangen zoo
koud zijn. Maar dan:

„'t Was me of die oogen opengingen, lachten,
En zegenend zich sloten met een zachten
Een weelde-zucht na doorgesane pijn;
Nu wist ik, dat dit „bed“ de „kist“ moest zijn
die weggehaald ging worden, weggereden
Naar „broerlief in den Hemel“....

En 'k had vrede.

Zoo zelfs — dat Een op 't deksel van de kist,
Dwars over 't voelensind, met lang gemist
Hier in de kast hervonden speelgoed solde,
Spottend met grootjes rust de spoorrein rolde,
Die zij mij schonk op d' allereersten dag
Dat ooze stad den „echten“ spoorrein zag.“

Is het niet, als zitten we op grootvader's knie
te luisteren naar wat hij z'n kleinkinderen vertelt?

Maar niet alleen het vertellende, oudere genre
vinden we in Penning's bundels, al is het 't voor-
naamste en 't meeste.

Hij is ook lyrisch dichter, impressionist, tach-
tiger, die den sonnet-vorm kent en z'n gedach-
ten in woorden weet te verklanken. Zoo zien-
we hem vooral in den bundel „Tienden van den
Oogst“, waaruit deze proeve:

De popel

Trillend van verborgen zangen,
Donker beeld van zielsverlangen,
Strekt een aardsche koningspruit
De armen naar den hemel uit;

Meizon heeft zijn hart doen gloeien
Meinacht-adem, weer aan 't sloeien,
Wekt zijn droom van 't paradijs;

Starrenlicht en lach niet achtend,
Naar een starrenkus versmachtend,
Fluistert hij zijn popelwijs.

Zoo zijn ook „Het eind der Mei“, „Een laatste
Augustusdag“ echte, zuivere „tachtigers-gedichten“.

Naast dit alles echter — en 't is de sombere
keerzijde van zijn poëzie — vinden we ook telkens
de droefenis van den blinde, den afhankelijkke 't is
vooral de bundel „Kamermuziek“, die hem zoo
teekent. Zie eens opschriften als „De gevangene“,
„Ellende“, „In de boeien“, „Wanhoop“, „Troos-
teloo“.

Lees eens „Oudjes“, als hij en z'n ziekelijke
vrouw samenzitten voor de open ramen:

„Ze zaten stil voor de open ramen
Vol liefde samen —
Toch schier alleen.

vaak reeds deze gevoelens verborgen liggen, die op
zichzelf de nauwgezette uitoefening van het beroep
niet in den weg staan.

Hoe is het nu bij de vivisectie? Het is mijn vaste
overtuiging, dat vooral machtsgevoelens, in den ruim-
sten zin, vivisectie-bevorderend zijn. In den ruimen zin
schreef ik, om aan te geven, dat in deze hooge atmos-
feer van wetenschapsbeoefening, streven naar kennis,
zoeken naar geneesmiddelen, ziekteoorzaken enz., de
machtsgevoelens niet in dien vorm optreden als bij een
vliegenvangenden straatjongen. Voor wie iets van het
wetenschappelijk bedrijf afweet is het duidelijk, dat de
behoerschingstendenz de be-grijpatendenz vaak niet het
middel is tot een zich verliezen in de aanschouwing
der werkelijkheid, maar doel. Geen waardeering van
het zijn, maar behagen aan eigen bedrijvigheid is vaak
as voortdurende prikkel ook tot wetenschappelijke ijver.
Over ijdelheid, eerzucht, of maatschappelijke voordeelen
willen we hier niet eens spreken.

Niet alleen de onderzoekers zelf, maar de streng
geysystematiseerde en gedifferentieerde aard van het we-
tenschappelijk bedrijf werken deze dingen in de hand.
Het „moeten“ is vaak niet meer dan een „ook dit
nog kunnen“ doen.

Waar zooals vroeger ook door mij kort werd aan-
gegeven, de geheele zuiver analytische methode, het
verdeel- en heerschprincipe tot gevoelstoon kan hebben,
is het in te zien, dat juist de verdeling, d.i. de stuk-
snijding van het organisch geheel van het dier, als
weg tot kennen in 't bijzonder deze emoties kan ver-
gezellen en demonstreeren.

F. J. J. BULTENDIJK.

Ze had gepoogd hem voor te lezen.
Krank — ook van spraak — was ze opgerezen
En in haar woorden was geweest...

„O, zaagt ge, als ik, op lenteknoppen
En lentedroppen
Het zonnelicht!...”

„Of” zucht hij — „boven aardse rampen
Den hoogen nacht, in wereldlampen
En lampengroepen... één gedicht!”

Maar snel, naar hare hand, die kleine
Tast nu de zijne.

„Neen,” zegt hij, „vrouw!

Zag ik maar eens nog mijn geleide
Door tranen, stil om mij geschreide,
In lijdensoog — den lach der trouw!”

Als hem in zijn blindheid nog één blik vergund
werd, dan zou die niet zijn op de lentezon, niet
op den sterrenhemel, maar op haar, om in haar
beschreide oogen den lach te zien der trouw!

De weemoed tint het sombere licht! Door de
zwarheid van het leed straalt de glans der liefde
zoals het voor ons licht wordt, als we de
sloten oogen keeren naar het zonnelicht.

Maar niet altijd is het zoo!

Hopeloos donker is het b.v. in het gedichtje,
dat de stemming van den dichter weergeeft tijdens
een onweer:

Onder het onweer.

Elk onweer vond ons zij aan zij
Opdat het niet den een trof zonder de ander.
Dreef 'tenweer af, dan minden wij
Des te inniger het leven en elkander.

Weer aan de trouwe hand ditmaal
Klemt elk zich vast; en wat zou ons doen boven
Dan hoop... Hoop — dat een zelfde straal
Ous wegrukt uit het last geworden leven?

Ergens spreekt de dichter, denkende aan het
duister, dat hem omringt, van het „binnen-licht”,
dat glanst in z'n ziel. En inderdaad is er veel
binnenlicht, als hij het verleden ziet en ervan ver-
telt, ook als hij de koestering gevoelt van de trouwe
liefde zijner vrouw.

Maar dat binnenlicht vervaagt toch telkens weer
door de steeds durende zwarheid rondom.

Blijvende troost zou hier alleen kunnen geven
het licht van boven!

En dat missen we, helaas, in het werk van
dezen lijnen dichter, omdat hij zelf het heeft
gemist.

C. T.

²⁾ In minder zuivere benadrukt bedoelt hier de dichter
met „wereldlampen” de sterren en met „lampengroepen”
groepen van sterren.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

Toen onze afgevaardigden in het voorjaar van
1922 over Weenen naar Boedapest reisden, ont-

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

XCVIII.

78. De Drie Formulieren van Eenigheid, met de
Kerkorde, gelijk die voor de Gereformeerde Kerken
dezer landen zijn vastgesteld in haar laatstgehouden
Nationale Synode. Voor kerkelijk en huiselijk ge-
bruik uitgegeven. Amsterdam, J. H. Kruyt, 1883.

Met 15 Januari 1883 werd in de Ned. Herv.
Kerk de nieuwe proponentenformule ingevoerd, die
de strekking had om het belijdend karakter
der Kerk op te heffen en gehoorzaamheid te
eischen aan synodale reglementen. Met het oog
daarop schreef Dr. Kuyper nu in De Heraut
een artikelenreeks (nrs 264—270) waarin hij het
aan de Gereformeerde Kerken als een onafwijsbare
plicht voorhield om deze aanranding van haar
belijdend karakter af te weren, en zorg te dragen,
dat geen persoon tot het ambt van de bediening
des Woords in haar midden geroepen werd, dan
die vooraf de Drie Formule en van Eenigheid on-
derleekend had. Daartoe deed hij den voorslag,
dat elke Gereformeerde Kerkeraad al aanstonds
beginnen zou met een commissie te benoemen,
die in zake de Proponentenformule den kerkeraad
van consideratie en advies zou dienen; waarna
dan al de commissiën uit heel het land een ver-
gadering konden houden over de te volgen ge-
dragslijn.

Voor zulk een gemeenschappelijk overleg riepen
de gecommitteerden van den Amsterdamschen Ker-
keraad, de H.H. predikanten Ds W. Krayenbelt,
Ds P. Deelman en de H.H. Ouderlingen Dr A.
Kuyper en Dr F. L. Rutgers nu de elders ge-
committeerden op tot een conferentie te houden
te Amsterdam op Woensdag 11 April 1883 in het
lokaal Frascati.

Aan deze oproeping was nog de clause toe-
gevoegd, dat het tekenen van de presentielijst
tevens zou insluiten onderteekening van de Drie
Formulieren van Eenigheid, opdat het overleg een
vaste basis zou hebben. Hierna was reeds aan-

moetten zij daar des nachts om twaalf uur op
het perron Mijnheer en Mevrouw Haberl uit
Weenen. Zij waren daar om hen even te begroet-
ten. Mevrouw Haberl toch was aan een paar hun-
ner bekend, die haar in ons land hadden leeren
kennen als een vrome vrouw, met veel kennis
toegerust en van gereformeerde belijdenis. Zij had
ons land bezocht ten behoeve van Oostenrijksche
meisjes, die in Weenen ter schole gingen en in
een Christelijk hospiz woonden. Eerst tegen het
einde van haar verblijf kwam zij in nauwere aan-
raking met gereformeerde kringen en daarin, juist
daarin, voelde zij zich onmiddellijk thuis. Het leven
daarin geleefd; de levensstroom, die daarin heerschte,
was wat zij zocht en wat haar bevredigde.

Toen de trein zich in beweging zette klaagde
zij even: natuurlijk ons voorbij en naar Hongarije!
Weenen immer voorbij en naar Boedapest! Doch
haar man, dien ik daarna uit een geschriftje leerde
kennen als een innig liefhebbend en zachtzinnig
man, zeide: 't is goed, zij hebben het in Hong-
arije ook zoo nodig!

Deze christelijke gelatenheid, deze broederlijke
liefde, die eerst zoekt wat des anderen is, heeft
mij getroffen. Uit dankbaarheid voor dezen waar-
lijk christenzin van Prof. Haberl, wil ik onze men-
schen herinneren, dat in Weenen ook gereformeerde
Protestanten wonen, die dezelfde belijdenisschrij-
ten hebben als de Hongaren. Zij, die onder de
onzes zoeken in aanraking te komen met gere-
formeerde groepen in het Buitenland mogen zich
herinneren, dat ook in Oostenrijk nog gereformeer-
den leven. Niemand minder dan Prof. Dr Jozef
Bohatec, h. t. Decanus van de Evangelische
Theol. Faculteit aan de Universiteit van Weenen,
behoort tot deze groep. Zijn adres is Weenen XIX,
Pyrkergasse 29.

Prof. Dr J. Bohatec dan maakt in de „Refor-
mirte Kirchen-Zeitung” bekend, dat gereformeerde
studenten uit Duitsland, die hun studiën aldaar
bezuwaarlijk zullen kunnen voortzetten, vanwege de
moeilijke oeconomische toestanden in Duitsland,
dezen zomer naar Weenen kunnen komen en
daar vrij verblijven genieten; dat zij ook geen
college-gelden zullen behoeven te betalen en dat
hun privaatlessen worden aangeboden, met daar-
enboven nog kleine toelagen. Dat er verder een
actie is op touw gezet om studenten huisvesting
te verleen en bij particulieren. Dit bericht las ik
met groote voldoening. Het eert de gereformeer-
den van Weenen! Daarom deel ik het mee.

Noemde ik Weenen, waar dan ook nog een
groep gereformeerden is en waaronder mannen zijn
als Dr G. Bohatec en Prof. Haberl, ik wil verder
mededeelen, dat Prof. Dr Barth van Göttingen,
die in den laatsten tijd steeds meer binnen
den gezichtskring van onze menschen wordt ge-
trokken, dit jaar academische voorlezingen zal hou-
den over de „Prolegomena op de Dogmatiek” en
over den brief aan de Filipenzen. De naam van

stonds veel gewonnen boven vroegere pogingen
tot kerkherstel, die telkens waren afgestuit op het
gemis van een gemeenschappelijk uitgangspunt. De
eenheid der broeders behoefde nu niet meer ge-
maakt te worden, maar lag reeds gereed in de ge-
meenschappelijke Belijdenis.

En opdat een iegelijk met kennis van zaken
zou kunnen oordeelen, of hij al dan niet met de
Drie Formulieren van Eenigheid instemde, bezorg-
de Dr Kuyper, in behoorlijken vorm en naar be-
trouwwaren tekst, een nieuwe uitgave van dit
„Accoord van kerkelijke gemeenschap” voor de
opzieners en leden der kerken; tevens om aan
kerkeraden, die de Formulieren weer als vanouds
wildten onderteekenen, een daarvoor ges. hikt exem-
plaar in handen te geven, en eindelijk, om in
kerken, waar men de kennis der waarheid weer
op doeltreffende wijze onder de gemeentesleden wil-
de uitbreiden, aan hen, die voor het eerst ten
Avondmaal gingen, de geschikteste gedachtenis aan
hun eerste Belijdenis van kerkeraadsweg mede
te geven. En waarom, zoo vroeg Dr Kuyper in de
Voorrede, kan elk huisvader niet minstens eens
per jaar deze drie Formulieren naast zijn Martel-
laarsboek leggen, om uit bei de boeken het woord
der aloude Kerk tot zijn huisgenooten te brengen?

Uit die Voorrede vernemen we ook wat de aan-
leiding tot deze uitgave was geweest. In een samen-
komst van de ouderlingen der oudere Gerefor-
meerde Kerk te Amsterdam, op Zaterdag den 24sten
Februari 1883, had een der aanwezigen (Dr Kuy-
per zelf?) het verzoek gedaan, dat de ouderlin-
gen dezer Kerk te zamen met de predikanten, door
onderteekening van de drie Formulieren, wilden
doen blijken van hun onverdeelde en hartelijke
instemming met de Belijdenisschriften hunner Kerk.
Het boek, waarin toen de onderteekening geplaatst
werd, bestond eenvoudig uit de drie bijeen ge-
bonden Formulieren, waaronder stond: Met bo-
venstaande drie Formulieren van Eenigheid, zijnde de Belijdenis, de Ca-
techismus en de Canones van Dordt, betuigen de ondergeteekenden, als op-
zieners van de gemeente onzes Heeren Jesu Christi te Amsterdam, hunne hartelijke instemming.

Deze gebeurtenis noemde Dr Kuyper niet van

Prof. Barth is voor ons geen onbekende meer.
Ook Hongaarsche studenten zoeken of zochten met
hem in aanraking te komen. Göttingen is reeds
binnen onzen gezichtskring gekomen. Door finan-
tiëlen steun uit het midden onzer kerken heeft
het „gereformeerde studiehuis” aldaar aan de stu-
denten verschillende gerieven verschaft. De onder-
ons zoo gunstig bekende emeritus predikant Heil-
mann behandelde voor de studenten den Hei-
delbergischen Catechismus. Mochten er onder ons
lieden zijn, die nader kennis willen maken met de
gereformeerde actie in Göttingen, dan deel ik hen
mede, dat het adres van Pastor Heilmann is:
Göttingen, Wöhlerstr. 4.

Door de uitgave van G. J. A. Ruys, Utrecht
1923: Overdenkingen van Advent tot Pinksteren,
door A. Rinkel, oudkatholiek pastoor en Hoog-
leeraar aan het oudkatholiek seminarie te Amers-
foort; en door het Gedenkboek, 1723—27 April
1923, tweede eeuwfeest der verkiezing van Corne-
lis Steenoven tot aartsbisschop van Utrecht,
is de aandacht van velen voor het eerst of bij
vernieuwing gevestigd op het Oud-Katholicisme ten
onzent en op dat in het gemeen genomen. Nu
kon men dezer dagen onder de rubriek Kerk-
nieuws in den Nieuwen Rotterdammer lezen,
dat een deputatie uit Centraal Europa, of liever,
uit de oostelijke deelen van het oude Oostenrijk,
te Utrecht is aangekomen, opdat een groep Ka-
tholieken uit Jugo-Slavië, die niet langer den Paus
als het onfeilbaar Hoofd der Kerk willen erken-
nen en ook in andere opzichten het niet meer
eens zijn met het Roomsche Catholicisme, door
de Oud-Katholieke Kerk zouden worden erkend
als zusterkerk. Na te Utrecht, in tegenwoordigheid
van den aartsbisschop, en den bisschop van Haar-
lem en de Pastoors der onderscheiden Oud-Ka-
tholieke Gemeenten streng onderzocht te zijn ge-
worden omtrent de zuiverheid in de leer, hebben
de geestelijken de erkenning ontvangen van de
zijde hunner Nederlandsche geloofsgenooten en is
de bisschoppelijke consecratie geschonken aan de
vreedse bisschoppen. Het moge ons verwonderen,
dat de aartsbisschop van Canterbury zijn eenheids-
beweging niet schijnt uit te strekken tot de Oud-
Katholieke Kerk. En indien wel, dan is dit mijn
aandacht ontgaan. De Oud-Katholieke Kerk toch
staat veel dichter bij het Anglicanisme, dan de
Roomsche of Grieksche Kerk. De betrekkelijk kleine
groep der Oud-Katholieken van Nederland, Duitsch-
land, Zwitserland en Jugo-Slavië zal toch niet aan
den man van de Lambeth-articles zijn ontgaan?

G. KEIZER.

KRONIEK.

- Goeden avond, pastoor.
- Goeden avond, dominee.
- Zoo, U ook in het Comité?

gewicht ontbloeit. Hij zag er een eersten stap in
op den weg naar Kerkherstel.

Ik waag het te beweren, dat elke Kerk, die, in
ontredende toestand geraakt, herstel van goeden
Kerkstaat nastreeft, af heeft te zien van alle dich-
ten der reien en der naden, en uitsluitend begin-
nen moet met te vragen naar het kerkelijk
fundament.

Wordt de kerkelijke grondslag weer zuiver, d.w.z.
vindt men, na wegneming van stof en puin, als
grondslag zijner Kerk weer dienzeelfden grondslag
terug, waarop de Kerk onzer vaderen eens ge-
bloeid heeft, dan begint men bij het begin en
komt langs zuivere lijn en in den wettigen weg
vanzelf verder.

Doet men dit in meerdere Kerken, dan zullen
deze Kerken noodzakelijk en vanzelf, elkander op
dien gezamen grondslag ontmoeten en heur „eenheid
op dien grondslag” zal openbaar worden.

Vandaar het hoog gewicht, dat ik hecht aan
onderteekening der drie Formulieren van Eenig-
heid....

Het komt mij aanbevelenswaardig voor, dat de
opzieners der gemeente onzes Heeren Jesu Christi
in deze landen allengs in alle steden en dorpen
tot deze acte van kerkelijk belijden mogen komen,
niet door zoo nu of dan eens in het vage van
hun ingeomenheid met onze Formulieren te rep-
pen, maar door in een publieke samenkomst, zoodat
ieder het ziet, die Formulieren zonder enig nader
beding, te onderteekenen, uitsluitend als be-
wijs van instemming met hun inhoud.

Zulk een publieke samenkomst nu op den grond-
slag der Drie Formulieren als accoord van kerke-
lijke gemeenschap was de Conferentie te Amster-
dam op 11 April. Ze werd uit naam der Am-
sterdamsche Gecommitteerden door Dr A. Kuyper
geopend.

Reeds vóór de opening hadden alle aanwezigen
de gereedliggende presentielijsten getekend, waar-
boven als hoofd gedrukt stond: Ondergetee-
kenden, hunne namen op deze presen-
tielijst plaatsende, betuigen daardoor
tevens hunne hartelijke instemming
met de DRIE FORMULIEREN VAN EENIGHEID
als accoord van kerkelijke gemeen-
schap, niet VOOR ZOOVERRE, maar OMDAT
zij met den Woorde Gods overeenkom-
stig zijn.

— Zoals
geloof ik.

— Ja, no

Begin 8

— Wie o

— Ze zeg

school. Nab

noemt quali

voorrechtig

— Zoo, d

hè, dominee

samenwerke

niet aan, d

collectieel

te komen,

dat je dan

helpt. Nieuw

dominee...

protestante

kerk, dan be

over nageda

er niet op,

voor het ex

een heel en

dat die inte

opstaan en

en van je e

zou willen

— Nee, p

vaak aan d

Want, gelijk

te duitche

om, tegen

te zeggen va

— Van h

liek, wou l

— Och ja

laten elkaar

mekaar bevo

dio voor de

ze bang wa

de been te

— Zeker,

— Kan zi

ik heb pas

zien pralen,

ik kon na

tegen het

schoolkinder

ik 't Leek

gezicht van

— Ja, u

gedacht: hij

menschen, f

een keer va

— Nee, i

taal niet z

dacht ik zo

ij nog onde

die van je

menigheder

ik nou niet

schen politi

hadden, dat

zoo'n doel

in nood. Ne

— Dat is

— Nou,

schen U en

schatpelijk,

— Zeker,

doelt U eig

— Kijk,

U hebt der

zoo heelen

— Neem

Kuyperkerk

— Weet,

zoo in het

U kijkt af

— Wis e

toe geweest

— En U

vóór een e

— U dan

— En U

tenminste,

niet modern

— Ja, ja,

— Komt

— Nee, e

ook in de

— Ja, pa

allemaal ni

schen, maar

— Nee, r

niet veel is

Kuyperkerk.

— Dus, l

die prijsvra

— Prijsv

over, domi

— Ja, gis

Vrede. Pri

van het mc

— Moder

— Van l

goed bij z

weer: de t

de Roomse